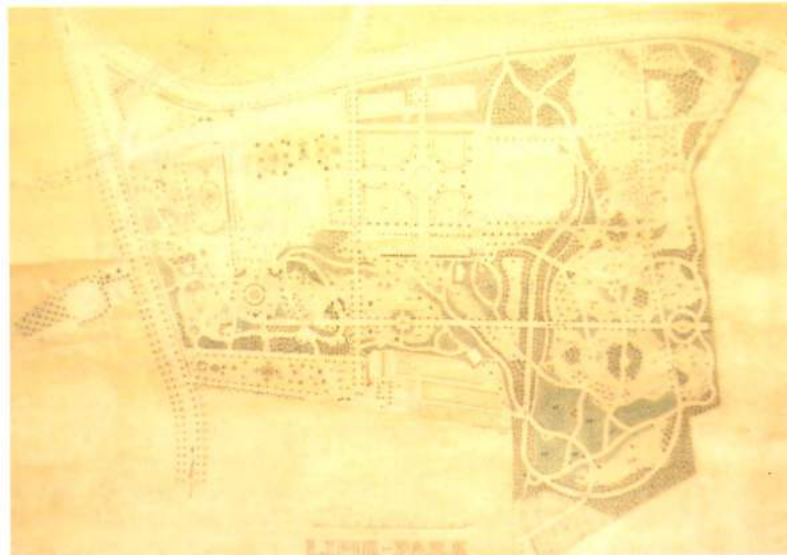

LJEČILIŠNI PERIVOJ U LIPIKU

TLOCRT LJEČILIŠNOGA PERIVOJA U LIPIKU

BOTANIČKI VRT U ZAGREBU

PEJZAŽNI PERIVOJ NA BRIJUNIMA

dvorce (Valpovo, Brezovica, Gornja Bistra, Ludbreg i dr.), uz crkvu Sv. Franje Ksaverskoga u Zagrebu te u perivoju Maksimiru iz vremena njegova začetka 1794. Hrv. plemstvo, osiromašeno stoljetnim ratovima, nije moglo podnijeti teret održavanja skupih baroknih vrtova, a strano plemstvo rijetko se koristilo dvorcima u Hrvatskoj za reprezentaciju i stalni boravak. Ono malo baroknih vrtova podignutih tijekom XVIII. st. preoblikovano je pod naletom pejzažnoga i romantičarskoga ukusa XIX. st.

Tijekom XIX. st. diljem Hrvatske nastaju mnogobrojni objekti vrtnje i parkovne arhitekture koji su velikim dijelom očuvani do danas. Vrtu arhitekturu do 60-ih odn. 70-ih god. XIX. st. najbolje predstavljaju privatni vrtovi uz plemićke dvorce i kurije, biskupski vrtovi te vrtovi građanskih vila. Veći vrtovi u prvoj pol. XIX. st., poglavito oni uz dvorce S Hrvatske, posjeduju pretežito obilježja engl. pejzažne arhitekture za koju su karakteristični slikoviti pastoralni prizori gdje se isprepleću livade, šumarci i pojedinačno drveće projektiranoga perivoja s vizurama na prirodni i kultivirani krajolik. Neki od njih, kao npr. uz dvorce u Valpovu, Našicama, Stubičkom Golubovcu i Križovljan-gradu, očuvani su u većoj mjeri do danas. Prvi romantičarski perivoji uz dvorce S Hrvatske pojavljuju se sred. XIX. st. (Trakošćan), a tijekom druge pol. XIX. st. šire se i u druge krajeve. Mnogi dotadašnji barokni i pejzažni vrtovi uz dvorce preuređuju se u duhu romantizma (Daruvar, Retfala) i projektiraju se novi (Novi dvori zaprešićki, Novi Marof). Najljepši i najbrojniji perivoji uz dvorce S Hrvatske nastali su upravo u XIX. st. Perivoji uz dvorce različitih su površina: oni najmanji zauzimaju od pola do jednog hektara, veći do tridesetak hektara (Našice, Valpovo), a najveća je površina 5–10 ha. Najveća je gustoća u Hrvatskom zagorju zbog mnogobrojnih, ali površinom malenih vlastelinstava i zaštićenosti prostora od ratnih sukoba. Premda je mnogo vrtnih objekata i vrtnje plastike iz XIX. st. nestalo, još

uvijek su se očuvali ulazni portali (Oroslavje, Valpovo), oranžerije (Bedekovčina, Donji Miholjac), kapele (Novi dvori zaprešićki, Trakošćan, Retfala), skulpture (Oroslavje, Novi Marof, Laduč), klupe (Opeka, Oroslavje, Začretje). U perivojima se nalazi raznoliko autohtono i egzotično drveće i grmlje, a zbog mnogobrojnih egzota oni često imaju polikromatska obilježja. Za hrv. vrtu umjetnost perivoji uz dvorce S Hrvatske imaju veliko značenje zbog brojnosti, stilsko-oblikovnih, dendroloških, kulturnopov. i drugih vrijednosti. Vrtu umjetnost S Hrvatske od XVII. do kraja XIX. st. može se pratiti ponajviše kroz vrtove i perivoje dvoraca jer se vrtu i parkovna arhitektura u gradovima masovno pojavljuje tek krajem XIX. st. Od oko 150 dvoraca i većih kurija, koliko se do danas očuvalo u Hrvatskoj, njih najviše stotinjak ima makar i blijeđe ostatke vrtova. Desetak je većih, lijepih i razmjerno dobro očuvanih. Najposjećeniji je i najpoznatiji romantičarski perivoj Trakošćan. Dendrološki je najzanimljiviji i najvredniji perivoj dvorca u Opeki. Jedno od najstarijih egzotičnih stabala, Ginkgo biloba, s opsegom debla od 7 m, nalazi se u perivoju dvorca u Daruvaru. Perivoj u Valpovu jasno pokazuje tri stilske i kronološki različite faze: baroknu, pejzažnu i historicističku. Čistoća pejzažne kompozicije očuvana je u Velikom Bukovcu, Stubičkom Golubovcu i Našicama. — Manji privatni vrtovi uz vlastelinske dvorce i kurije ili uz vile na rubu gradova, ponajprije Zagreba, imali su u prvoj pol. XIX. st. pretežito obilježja englesko-kineskoga stila. Mnoge takve vrtove (često ih se naziva »lustgarten« — vrt za uživanje) opisuje ili spominje Mihovil Kunić u svojim mnogobrojnim člancima o vrtovima SZ Hrvatske, objavljenima 1828–34. u bavorskom časopisu »Allgemeine Deutsche Gartenzeitung«. S većim ili manjim izmjenama i degradacijama, od tih su vrtova očuvani do danas najviše oni u Zagrebu (vrt kanonika prepošta, vrt dr. Kriegera, Czapanov vrt, vrt B. Felbingera, vrt Georga Dömötörflyja, vrt